

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نگاهی به آیه ولایت

استاد راهنما: حجت الاسلام خطیبی

نویسنده: میلاد عمرانی

آبان ۱۴۰۲

موسسه بیان معرفت

چکیده

آیه ولایت در قرآن و حدیث و سخنان صریح عرب وجود دارد و این قضیه که حضرت علی علیه السلام انگشترش را در حال رکوع به فقیر بخشیده است مورد اتفاق هم علمای شیعه و هم علمای سنی می باشد و آنها اعتراف هم می کنند که آیه در شان حضرت علی علیه السلام نازل شده است و این باعث می شود که هیچ شک و شبهه ای باقی نماند

واژگان کلیدی

شان نزول، انگشتر، معنای ولی، تحریف

مقدمه

آخرین و کامل ترین دین الهی با بعثت پیامبر اسلام در شهر مکه شکوفا شد و پس از ۲۳ سال زحمات فراوان پیامبر و جمعی از یارانش تمامی جزیره عرب را فرا گرفت، ادامه این راه الهی در ۱۸ ذی الحجه در غدیر خم با اعلان جانشینی و ولایت حضرت علی علیه السلام نعمت الهی تمام و دین اسلام کامل شد.

ما در این مقاله آیه ولایت را بررسی میکنیم که آیا مورد اتفاق علمای شیعه و علمای اهل سنت هست یا نه، و در معنای ولی هم باید بدانیم که آیا به معنای سرپرستی است یا به معنای دوستی، و در آخر هم با پاسخ به چند شبهه مشخص می شود که مراد از ولی سرپرستی است نه دوستی، ما این مطالب را در سه بخش می آوریم

بخش اول

- از آیاتی که شیعیان همواره برای اثبات امامت امیرالمومنین علیه السلام به آن استدلال می کنند آیه ولایت است
- معنی آیه (تنها ولی و صاحب اختیار شما خدا، پیامبر او کسانی هستند که ایمان آورده اند و همان کسانی که نماز را به پا می دارند در حال رکوع زکات می دهند)(۱)

شأن نزول آیه ولایت

همه شیعیان ۱۲ امامی اتفاق نظر دارند که آیه در هنگام بخشیدن انگشتر به فقیر توسط امام علی علیه السلام نازل شده است و روایات متواتری نقل شده و جای هیچ شک و تردیدی در آن نیست، این استدلال برای اهل سنت کافی نمی‌باشد و پرسش‌هایی دارند که این حدیث آیا در کتب ما آمده است آیا قابل اعتماد است و آیا قانع کننده است، حالا ما برخی از کتاب‌های معتبر و روایات آنها را ذکر می‌کنیم

اتفاق نظر مفسران در شأن نزول آیه

طبق آنچه از بزرگان اهل سنت نقل شده همه مفسران در شأن نزول آیه اتفاق نظر دارند که این آیه در شأن امیرالمومنین نازل شده است

۱- قاضی ایجی (متوفای سال ۷۵۶) نویسنده کتاب المواقف فی علم الکلام که او و تمامی مفسران اتفاق نظر دارند که آیه در شأن حضرت علی علیه السلام است (۲)

۲- میر سید شریف جرجانی (متوفای سال ۸۱۶) در شرح المواقف به این اجماع اعتراف کرده است (۳)

۳- شرح مقاصد از کتب مهم اهل سنت که در مدارس آنها تدریس می‌شود و بزرگان اهل سنت بر این کتاب شرح نوشته‌اند (۴)

۴- علاءالدین قوشجی سمرقندی به این اجماع اعتراف کرده است (۵)

پس همه مفسران اهل سنت موافقند که آیه در شأن امیرالمومنین علیه السلام در زمانی که حضرت در رکوع بودند و انگشترش را به فقیر بخشید نازل شد از جمله آلوسی و ابن کثیر هم در تفاسیر خود به شأن نزول این آیه شهادت دادند (۶) و در حدیثی از ابن ابی حاتم در تفسیر خود آورده است که علی علیه السلام در حال رکوع انگشترش را به فقیر داد و آیه نازل شد (۷)

آیه ولایت در سخن محدثان

بیش از ۱۶ نفر از محدثان در قرن‌های مختلف این حدیث را نقل کرده‌اند از جمله چند نفر از آنها ۱ - حافظ عبدالرزاق صنعانی ۲ - حافظ ابوالقاسم طبرانی ۳ - حافظ ابوبکر هیثمی

آیه ولایت در سروده ی شاعر شهیر انصاری

آوازه این حدیث به گونه‌ای است که شاعر شهیر انصاری که از صحابی رسول خدا (ص) هستند شعری سروده‌اند: تو همان کسی هستی که در حال رکوع زکات دادی جان به قربانت ای بهترین رکوع کننده از این رو خداوند ولایت تو را در قرآن ثبت کرد (۸)

آیه ولایت از دیدگاه ابن تیمیّه

بعضی از دروغ پردازان حدیثی دروغین ساخته‌اند و این قصه دروغ است به نظر او هیچ یک از بزرگان عالم به حدیث نیستند گویا مراد او از اهل علم خود او، کسانی که گرد او جمع شده‌اند هستند (۹)

بخش دوم

در آیه ولایت دو واژه قابل بررسی است ۱- انما: که در زبان عربی به معنای حصر است یعنی حکم فقط مخصوص به همین مورد است و چیز دیگری را شامل نمی‌شود ۲- ولیکم: که به معنای ولی شما یا سرپرست است. پیامبر (ص) در حدیث ولایت می‌فرماید: علی از من و من از علی هستم و او بعد از من ولی شماست (۱۰) پس واژه ولایت هم در آیه و هم در حدیث با تعبیر ولیکم آمده است به عنوان مثال وقتی می‌گوییم فلانی ولی فلانی هست یعنی عهده دار کارهای او می‌باشد پس ولایت در این آیه شریفه به معنای ولی، اولویت، سرپرستی و سزاوار بودن است

دیدگاه فضل بن روزبهان در مورد معنای ولایت و آیه مبارکه

ایشان می‌گویند که: ولایت به معنای نصرت و یاری است

در مورد رد دیدگاه ایشان می‌گوییم درست است که به معنای نصرت و یاری است اما روایاتی که در این مورد وارد شده بیانگر این است که در اینجا مراد نصرت و یاری نیست بلکه به معنای ولایت و سرپرستی است (۱۱)

☆ پس از بررسی واژه انما میگوییم: واوی که در هم راکعون آمده واو حالیه است یعنی در حال رکوع زکات می‌پردازند

بخش سوم

چند شبهه در مورد ایه ولایت و پاسخ به آن

۱- معنای واژه ولایت: این شبهه را فضل بن روزبهان مطرح کرده بود که با روایات متعددی رد آن مشخص شد که ولایت به معنای نصرت و یاری نمی‌باشد بلکه به معنای سرپرستی و ولایت می‌باشد

۲- واو حالیه است یا عاطفه: در روایتی آمده است که حضرت علی علیه السلام در حال رکوع صدقه داده است (۱۲) و در روایتی دیگر آمده است که پیامبر (ص) از شخصی که انگشتر به او داده شده بود پرسید در چه حالی انگشتر به تو داده شد که او جواب داد در حال رکوع، پس جای هیچ شکی وجود ندارد که واوی که در آیه آمده است حالیه است و عاطفه نمی‌باشد (۱۳)

۳- علی علیه السلام به خداوند توجه داشت یا به فقیر: در جواب می‌گوییم بخشیدن انگشتر هم مورد تایید پیامبر است و هم مورد تایید خداوند است و صدقه دادن به فقیر عبادتی در ضمن عبادت دیگر است و کاری است که خداوند آن را دوست دارد می‌باشد

۴- آیه جمع را خطاب می‌کند اما امام علی علیه السلام فرد است:

آیات دیگری هم وجود دارد که در آنها لفظ جمع آمده ولی مراد یک نفر است مثل آیه مباحله، و جناب زمخشری این گونه می‌فرماید که به این جهت جمع آمده است که بقیه مردم به انجام دادن این کار تشویق شوند، که میشود در حال رکوع هم به فقیر کمک کرد.

☆ گروهی از علمای ما و علمای اهل سنت پاسخ داده‌اند که: در چنین مواردی خداوند می‌خواهد جایگاه حضرت علی را بزرگ نشان دهد به خاطر همین لفظ جمع آمده است

☆ دیدگاه علامه سید عبدالحسین شریف الدین رحمه الله: اگر این آیه با صیغه مفرد می‌آمد منافقان و دشمنان امیرالمومنین علیه السلام دست به تحریف قرآن می‌زدند و نام آن حضرت را حذف می‌کردند (۱۴)

روایتی از امام صادق علیه السلام: راوی از امام علیه السلام پرسید: چرا نام امام علی علیه السلام به صورت صریح در قرآن نیامده امام علیه السلام فرمودند اگر نام امام علی علیه السلام در قرآن می‌آمد منافقان نام او را حذف می‌کردند و دست به تحریف می‌زدند در حالی که خداوند در آیه قرآن می‌فرماید (به راستی ما حافظان قرآنیم)

نتیجه

این قضیه که حضرت امیرالمومنین علی علیه السلام انگشترش را در حال رکوع به فقیر بخشید مشهور و معروف است و هم در کتابهای شیعیان و هم در کتابهای اهل تسنن آمده است پس جای هیچ گونه شک و شبهه‌ای نمی‌باشد که این آیه در شأن امام علی علیه السلام در حال رکوع نازل شده است و بهترین پاسخی که برای این قضیه وجود دارد در آیات زیادی از قرآن و حدیث و سخنان صحیح عرب نیز وجود دارد

تشکر و قدردانی

در دوران ما یکی از دانشمندان و اندیشمندان با قلمی شیوا به دفاع از دین اسلام پرداخته است و او پژوهشگر والا مقام حضرت آیت الله سید علی حسینی میلانی می‌باشد که ما از مطالب کتاب ایشان که به نام (نگاهی به آیه ولایت) است مطالب این مقاله را جمع آوری کرده‌ایم

ماخذ

۱-سوره مائده آیه ۵۵

۲-المواقف فی علم الکلام ۴۵۰

۳-شرح مواقف ۸/۳۶۰

٤- شرح مقاصد ١٧٠/٥

٥- شرح التجريد ٣٦٨

٦- تفسير روح المعاني ١٦٨/٦

٧- تفسير ابن ابي حاتم ١١٦٢/٤

٨- تفسير روح المعاني

٩- منهاج السنه ٣٠/٢

١٠- سنن ابن ماجه ٨٩/١، مسند الحمد بن حنبل، ١٧١/٥، كنز العمال ١١/٣٠٣، حديث ٣٢٩١٣

١١- احقاق الحق ٢/٤٠٨

١٢- تفسير ابن ابي حاتم ١١٦٢/٤

١٣- الدر المنثور في التفسير بالمأثور ٣/١٠٥

١٤- المراجعات ٢٦٣